

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Аналіз положень статей 63, 65 СК України, статей 66, 67 ГК України дає підстави для висновку про те, що в разі передання подружжям свого спільного сумісного майна до статутного фонду приватного підприємства, учасником якого є один із подружжя, майно переходить у приватну власність цього підприємства, а в іншого з подружжя право власності на майно (тобто речове право) трансформується в право вимоги (зобов'язальне право), сутність якого полягає у праві вимоги виплати половини вартості внесеного майна в разі поділу майна подружжя (а не право власності на саме майно) або право вимоги половини отриманого доходу від діяльності підприємства, або половини майна, що залишилося після ліквідації підприємства

ПОСТАНОВА

Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 19 лютого 2014 р. у справі № 6-5цс14
(в и т я г)

У грудні 2012 р. Д. звернулася до суду з позовом до Б., приватного підприємства «Даско» (далі — ПП «Даско»), товариства з обмеженою відповідальністю «Фортекс Альянс» (далі — ТОВ «Фортекс Альянс»), Подільської районної у м. Києві державної адміністрації, Голосіївської районної у м. Києві державної адміністрації, третя особа — приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Р., про визнання правочину недійсним та скасування державної реєстрації змін до статуту підприємства.

Позовні вимоги Д. мотивувала тим, що вона перебуває в зареєстрованому шлюбі з відповідачем. 26 жовтня 2010 р. Б. вступив до складу власників ПП «Даско» з часткою 30 % статутного капіталу цього підприємства. 25 серпня 2011 р. Б. склав нотаріально посвідчену заяву про вихід зі складу ПП «Даско» з передачею ТОВ «Фортекс

Альянс» належної йому частки у статутному капіталі підприємства.

Пославшись на те, що зазначена частка у статутному капіталі ПП «Даско» належала Б. та їй на праві спільної сумісної власності і що відчуження цієї частки відбулося без її відома та згоди, Д. змінила позовні вимоги і просила суд визнати недійсним із моменту вчинення правочин про передачу Б. ТОВ «Фортекс Альянс» належної йому частки в статутному капіталі ПП «Даско» та скасувати державну реєстрацію змін до статуту ПП «Даско» від 30 серпня 2011 р. та від 22 серпня 2012 р.

Печерський районний суд м. Києва рішенням від 20 серпня 2013 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 2 жовтня 2013 р., позов Д. залишив без задоволення.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 жовтня 2013 р. їй відмовлено у відкритті касаційного провадження у справі.

20 грудня 2013 р. до Верховного Суду України надійшла заява Д. про перегляд зазначеної ухвали з підстав, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК.

У заяві про перегляд судового рішення Д. порушила питання про скасування ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 жовтня 2013 р. з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції норми матеріального права — ст. 65 СК.

На обґрунтування заяви Д. додала рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 6 червня 2012 р., яке, на її думку, підтверджує неоднакове застосування касаційним судом ст. 65 СК у подібних правовідносинах, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20 січня 2014 р. зазначену справу допущено до розгляду Верховним Судом України в порядку гл. 3 розд. V ЦПК.

Перевіривши матеріали справи та наведені в заяві доводи, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку про те, що заява не підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ст. 353 ЦПК Верховний Суд України переглядає судові рішення у цивільних справах виключно з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК підставою для подання заяви про перегляд судових рішень у цивільних справах є неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

За змістом ст. 360⁵ ЦПК Верховний Суд України відмовляє в задоволенні заяви, якщо обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися.

У справі, яка переглядалася, суди встановили, що Б. та Д. з 27 жовтня 1990 р. перебувають у зареєстрованому шлюбі.

У 2010 р. Б. вступив до складу власників ПП «Даско». Розмір його частки у статутному капіталі цього підприємства становив 30 %, а 70 % статутного капіталу належали іноземному суб'єкту

господарювання — товариству з обмеженою відповідальністю «Джазі Рок Хендельс ГМБХ» (Австрія; далі — ТОВ «Джазі Рок Хендельс ГМБХ»).

25 серпня 2011 р. власники ПП «Даско» — Б. та ТОВ «Джазі Рок Хендельс ГМБХ» — ухвалили рішення про вихід зі складу власників ПП «Даско» та про передачу цього підприємства (100 % статутного капіталу) ТОВ «Фортекс Альянс», яке визначили новим власником ПП «Даско» (п. 1 рішення). Іншим пунктом цього рішення затвердили нову редакцію статуту ПП «Даско» з відповідними змінами.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції, з висновком якого погодилися суди апеляційної та касаційної інстанцій, виходив із того, що відповідно до положень ст. 65 СК згоди одного з подружжя на вихід іншого з подружжя зі складу учасників товариства не вимагається, оскільки вважається, що подружжя діє за взаємною згодою. Виходом зі складу учасників одного з подружжя права іншого з подружжя не порушуються й останній, за умови внесення частки у статутний фонд за рахунок спільних коштів подружжя, має право на компенсацію своєї частки та частки дивідендів.

Зі змісту рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 6 червня 2012 р., на яке заявниця послалася як на підставу неоднакового застосування касаційним судом ст. 65 СК, вбачається, що касаційний суд виходив із того, що право особи на частку в статутному капіталі господарського товариства є наслідком внесення нею вкладу у статутний капітал цього товариства та відповідно до положень ст. 13 Закону від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII «Про господарські товариства» підлягає грошовій оцінці. Крім того, суд зазначив, що відчуження частки у статутному капіталі товариства за своєю правовою природою є відчуженням належних відповідачу вкладів у вигляді грошових коштів. Тому, скасовуючи рішення суду першої інстанції та ухвалу апеляційного суду, касаційний суд дійшов висновку про те, що укладення одним із подружжя договору купівлі-продажу (відступлення) частки у статутному капіталі товариства без згоди іншого з подружжя — порушення вимог ст. 65 СК та підстава для визнання такого договору недійсним.

Отже, аналіз наведених судових рішень свідчить про неоднакове застосування судами касаційної інстанції однієї й тієї самої норми права — ст. 65 СК, що потягло ухвален-

ня різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Таким чином, предметом перегляду у справі є застосування касаційним судом ст. 65 СК при визначенні правового режиму частки в статутному капіталі приватного підприємства, внесеної одним із подружжя до статутного капіталу за рахунок їх спільних коштів, та необхідність отримання згоди іншого із подружжя на розпорядження цією часткою.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні судом касаційної інстанції однієї й тієї самої норми матеріального права — ст. 65 СК, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України виходила з такого.

Підстави набуття права спільної сумісної власності подружжя (тобто перелік юридичних фактів, які є підставами виникнення права спільної сумісної власності на майно подружжя) визначені в ст. 60 СК.

За змістом цієї норми майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловіку на праві спільної сумісної власності.

Порядок здійснення подружжям права спільної сумісної власності та право подружжя на розпорядження спільним сумісним майном визначено у статтях 63, 65 СК.

Відповідно до ч. 1 ст. 65 СК дружина, чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, за взаємною згодою.

При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового; для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово (частини 2, 3 ст. 65 СК).

Одним із видів розпорядження власністю є право власника використовувати своє майно для здійснення господарської діяльності.

Під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність (ч. 1 ст. 3 ГК).

Відповідно до ст. 55 ГК суб'єктами господарювання є юридичні особи, створені відповідно

до ГК, та фізичні особи — громадяни, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані як підприємці. Однією з організаційних форм господарювання є підприємство (ст. 62 ГК).

Підприємство, засноване на приватній власності засновника, є приватним підприємством (ст. 63 ГК).

Підприємство є юридичною особою, йому належить право власності на майно, у тому числі і яке передане засновником до статутного фонду як внесок (статті 62, 66 ГК).

Відносини стосовно майна приватного підприємства та прав учасників регулюються нормами статей 115, 116 ЦК та статей 66, 67, 113 ГК.

У ч. 1 ст. 42 ГК розкривається поняття підприємництва як самостійної, ініціативної, систематичної, на власний ризик господарської діяльності, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Проголошена у ст. 43 ГК свобода підприємницької діяльності полягає у праві суб'єктів господарювання без обмежень приймати рішення і здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом.

Стаття 3 ЦК серед загальних засад цивільного законодавства проголосила свободу договору, свободу підприємницької діяльності, яка не заборонена законом.

Свобода договору полягає, зокрема, у вільному вияві волі сторін, у тому числі в підприємницькій, господарській діяльності, на вступ у договірні відносини, у можливості вільно обирати собі партнерів у договірних відносинах, у визначенні умов договору тощо.

Результатом наділення юридичних осіб — приватних підприємств свободою господарської діяльності та підприємництва є застосування ними цивільно-правових договорів як правової форми їх діяльності.

Реалізація майнових прав приватного підприємства здійснюється в порядку, встановленому цим Кодексом, іншими законодавчими актами України (ч. 4 ст. 66 ГК).

Підприємства вільні у виборі предмета договору, визначенні зобов'язань, інших умов господарських взаємовідносин, що не суперечать законодавству України (ч. 2 ст. 67 ГК).

Установивши у справі, яка переглядається, факт набуття ПП «Даско» права власності на грошові кошти, внесені у 2010 р. (під час шлюбу з Д.) Б. до статутного капіталу цього підприємства, та прийняття власниками ПП «Даско» — Б.

і ТОВ «Джасі Рок Хендельс ГМБХ» — рішення про їх вихід зі складу ПП «Даско» та про передачу цього підприємства (100% статутного капіталу) іншому суб'єкту господарської діяльності — ТОВ «Фортекс Альянс», яке визначили новим власником ПП «Даско», суд касаційної інстанції, погодившись із висновками судів першої та апеляційної інстанцій, обґрунтовано вважав, що на дії, пов'язані з виходом учасників підприємства і з розпорядженням майном ПП «Даско» в процесі здійснення ним господарської діяльності, згоди іншого з подружжя, який не є учасником приватного підприємства, не вимагається, оскільки відповідно до положень ст. 65 СК вважається, що подружжя діє за взаємною згодою.

Аналіз зазначених правових норм дає підстави для висновку про те, що в разі передання подружжям свого спільного сумісного майна до статутного фонду приватного підприємства, учасником якого є один із подружжя, майно переходить у приватну власність цього підприєм-

ства, а в іншого з подружжя право власності на майно (тобто речове право) трансформується в право вимоги (зобов'язальне право), сутність якого полягає у праві вимоги виплати половини вартості внесеного майна в разі поділу майна подружжя (а не право власності на саме майно) або право вимоги половини отриманого доходу від діяльності підприємства, або половини майна, що залишилося після ліквідації підприємства.

Саме такого висновку дійшов суд касаційної інстанції у справі, яка переглядалася, і оскільки в ній судом було ухвалене законне рішення, то не було підстав для його скасування.

Відповідно до ч. 1 ст. 360⁵ ЦПК Верховний Суд України відмовляє в задоволенні заяви, якщо обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися.

Керуючись статтями 360², 360³, 360⁵ ЦПК, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України у задоволенні заяви Д. відмовила.

До відома авторів

До розгляду у «Віснику Верховного Суду України» приймаються оригінали авторських статей/матеріалів обсягом не більше одного авторського аркуша (40 тис. знаків) українською мовою у друкованому та електронному вигляді (формат текстового файлу .rtf або .doc, кегль шрифту 14 pt, інтервал між рядками 1.5). Рукописні оригінали не приймаються.

Оригінал має бути обов'язково підписаний автором (усіма співавторами). До нього додаються фото авторів (розмір 10×15 см), віддруковане на фотопaperі без тиснення або записане на електронному носії (формат відповідного файлу .jpg, розподільна здатність зображення 300 dpi), а також короткі анкетні дані: прізвище, ім'я та по батькові, місце роботи, посада, вчений ступінь, адреса (із зазначенням поштового індексу та адміністративного району, в тому числі у місті), контактні телефони, факс, адреса електронної пошти, ідентифікаційний номер, письмовий дозвіл видавництву на обробку та зберігання персональних даних. Ілюстрації (фотографії) до тексту також мають супроводжуватися відповідними підписами.

Відповідно до вимог ВАК наукові статті повинні мати такі необхідні елементи: постаново-

ка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких пропонується розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

До тексту статті долучається анотація (у середньому — 500 друкованих знаків) українською мовою, а також рішення кафедри вузу чи відділу наукової установи про рекомендацію статті до опублікування.

Якщо статтю або окремі її фрагменти (цитати, епіграф тощо) перекладено українською мовою з російської, англійської або іншої іноземної мови, необхідно подати ксерокопію оригіналу.

Автори мають дотримуватися таких вимог до оформлення посилань на літературні джерела: зазначати прізвища авторів, укладачів, відповідальних редакторів та ін., видавництво, рік і місце видання, загальну кількість сторінок або номер сторінки, з якої взято цитату. Бібліогра-

фічний опис іноземних джерел потрібно подавати мовою оригіналу, долучаючи до статті ксерокопії титульних сторінок цих видань. Нумерація виносков має бути єдиною для всієї статті (а не для кожної сторінки окремо), наводити їх слід на відповідних сторінках, а не в кінці статті.

При посиланні на нормативно-правовий акт необхідно зазначати його повну назву, дату прийняття, номер (для відомчих — коли і ким затверджено), коли й за яким номером зареєстровано в Міністерстві юстиції України, а також офіційне джерело опублікування первісного тексту та змін і доповнень.

Автори не повинні передавати ці ж матеріали іншим виданням до вирішення питання про їх опублікування у «Віснику Верховного Суду України». Редакція може не поділяти думку авторів статей. Відповідальність за достовірність інформації, що міститься в опублікованих матеріалах, точність посилань на нормативні акти й інші джерела несуть автори.

Рукописи повертаються лише в разі, коли буде визнано доцільним їх доопрацювання. Редакція має право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви з подальшим погодженням із автором.